

Koulukuraattorin työ modernin murroksessa (Lectio praecursoria¹)

Pirkko Sipilä-Lähdekorpi

Arvoisa kustos, arvoisa vastaväittäjä, arvoisat kuulijat

Hyvät koulukuraattorit. Te olette olleet mukana elämässäni tiiviisti viisi vuotta. Olette olleet mukana niin hyvinä kuin pahoinakin päivinä, niin tietokoneella, keittiössä, saunan lauteilla kuin sängyssäkin. Kirkossakin olitte kanssani. Isä-Pedro kuvaili kuukausi sitten Arroyo de la Mielin kirkossa Espanjassa kirkkoisä Augustinuksen käsitystä ajasta. Huomasin kirkon penkissä sovittelevani jo valmistunutta tutkimustani koulukuraattorityöstä tähän kehikkoon. Kirkkoisä Augustinus jakoi ajan menneeseen, nykyiseen ja tulevaan. Menneen nykyisyys on muistot, nykyisen nykyisyys on havainnot ja tulevan nykyisyys on odotukset. Kaikki nämä osa-alueet olivat läsnä, kun tutkin koulukuraattorityön kehittymistä. Tämä vain yhtenä osoituksena siitä, kuinka kokonaisvaltaisesti tutkimus sitoo tutkijan ajatuksen ja ajassa ja paikassa.

¹ "Hirveesti tekijänsä näköistä." Koulukuraattorin työ peruskoulun yläluokilla. Tampereen yliopisto. Finn Lectura. Helsinki. (Väitös 18.12.2004)

Aikaa kuvaavat myös käsitteet esimoderni, moderni ja postmoderni. Esimodernin aikakauden voidaan katsoa alkaneen 1500-luvulla. Moderni aikakausi syrjäytti esimodernin ja oli vahva aikakausi 1900-luvun alkuun asti. Joidenkin tutkijoiden mielestä modernismi saavutti huippunsa 1960–70-luvuilla – juuri silloin, kun kuraattorityö syntyi. Postmodernin aikakauden voidaan katsoa olevan parhailaan muotoutumassa ja määrittelemässä itseään. Ei voida määritellä tarkkoja siirtymäaikoja aikakaudesta toiseen. Postmoderni aikakaan ei tule yhtäkkiä, vaan ajassamme on limittyneenä piirteitä esimodernista, modernista ja postmodernista ajasta.

Zygmund Baumanin mukaan postmoderni merkitsee eri asioita eri ihmisille. Se on hänen mukaansa kuitenkin ennen kaikkea mielentila – tarkemmin sanottuna sellaisten mielten tila, joilla on tapana reflektoitua, etsiä itseään, omia sisältöjään, tutkiskella omia tuntojaan ja kertoa löytämistään.

Mitä postmoderni sitten konkreettisesti merkitsee yksityiselle ihmiselle ja kansalaiselle? Postmodernin ajan ilmiöihin arjessamme kuuluu mm. epävarmuus tulevaisuudesta, elinikäinen oppiminen, pätkätyöt, selkeiden ammattikuvien katoaminen, projektityöt ja monitaitoisuuden vaade. Postmodernia arkea on myös minuudella kokeilemisen vapaus eli ekspressiivisyys, osallisuus erilaisiin kulttuureihin ja uudet tavat olla ihmissuhteissa. Postmoderni arki näyttäytyy monelle ihmiselle uudenaikaisena turvattomuutena. Tärkeä postmoderni ilmiö on arjen teknologisoituminen. Matkapuhelinten, tietokoneiden ja internetin yleistymisen myötä on muodostunut uusia tapoja olla vuorovaikutuksessa. Kulutusta voidaan pitää eräänä keskeisimpänä postmodernin ajan piirteenä.

On sanottu, että postmodernissa monet ihmiset eivät tiedä, keitä he ovat. He ovat syvässä kriisissä oman minuutensa suhteen. Eri tahojen ristiriitaiset odotukset saattavat muodostua sietämättömiksi. Ihmisen on yhä vaikeampaa ylläpitää modernin ajan vakaata minuusihannetta, koska ihmisten olemisen ja toiminnan kontekstit ovat räjähdysmäisesti moninaistuneet. Tutkimusten mukaan nuorten arvot postmodernissa ovat

kelluvia, jäsentymättömiä ja tilannekohtaisia. Postmodernissa nuoret sanoutuvat irti aikuisten maailmasta, perinteistä ja auktoriteetista. Perheiden pahoinvointi on lisääntynyt ja lapsilla on ”aikuisen nälkä”.

Voimme vain kuvitella mitä vaatimuksia tämä asettaa koulukuraattorin ja muiden lapsiammattilaisten työlle. Puhutaan selkeiden ammattikuvien katoamisesta ja kysytäänkin, onko professioilla enää tulevaisuutta postmodernissa, missä nyt puhutaan uudesta asiantuntijuudesta. Mitä on tämä uusi asiantuntijuus postmodernissa yhteiskunnassa? Siitä sosiaalityön tutkijat ovat viime vuosina käyneet runsaasti keskustelua. Postmodernia asiantuntijuutta kuvataan mm. liikkuvaksi ja joka paikassa läsnä olevaksi. Se ei jähmety ammateiksi, mutta ammatillinen kutsumus ei silti ole kadonnut; se on muuttunut omakohtaiseksi. Postmodernin sosiaalityön asiantuntijuudessa arvostetaan kokemuksellista, työssä hankittua tietoa ja sen rohkeaa, luontevaa jakamista. Postmodernissa ajassa ei ole mahdollista arvottaa ja hylätä erilaisia tapoja tietää ja ymmärtää. Rajattujen ammattispecialiteettien nähdään postmodernissa yhteiskunnassa korvautuvan monitieteisillä, paikallisilla asiantuntijoiden verkostoilla. Verkostotyö voidaan nähdä pyrkimyksenä vastata asiakkaan ongelmiin kompleksisuuden näkökulmasta.

Haasteeksi suomalaisessa sosiaalityökeskustelussa vahvasti esillä olevalle uudelle asiantuntijuudelle on noussut anglosaksinen, lähinnä brittiläinen, manageristinen ajattelutapa ja käytäntö, jossa sosiaalityön kehittämisen suunta on vastakkainen autonomiselle ammatillisuudelle. Uusi asiantuntijuus edellyttää ensisijaisesti toimijoiden autonomiaa organisaatioon nähden. Managerismissa organisatorinen ja institutionaalinen konteksti on alkanut määrittää sosiaalityön tarkoitusta asiakassuhteen sijaan. Manageristinen suuntaus korostaa sosiaalityötä rationaaliteknisenä toimintana. Tilanteessa, missä työtä on liikaa ja tehtäviä pitää jatkuvasti priorisoida, managerismi on ymmärrettävä suuntaus, vaikka elämme asiakaslähtöisen työn aikakautta.

Koulukuraattorin työtä ovat aina luonnehtineet uusi asiantuntijuus ja autonominen ammatillisuus jo siitä syystä, että selkeitä, tiukkoja oh-

jeita kuraattorityölle ei ole ollut olemassa. Kuraattorit ovat paljolti itse luoneet oman toimenkuvansa toisin kuin koulun ydinosajat, opettajat, joiden työ on ollut huomattavasti säädellympää. Tänä päivänä kuraattorit joutuvat työn paljoudessa jatkuvasti priorisoimaan työtään, mikä saattaa johtaa manageristisempaan työotteeseen.

Olen edellä puhunut **sosiaalityön** keskustelusta postmodernissa ajassa. Onko koulukuraattorityö sitten **sosiaalityötä** tässä postmodernin murroksessa? Kuraattorityön juuret ovat **kasvatuksessa ja koulutuksen** päämäärissä 1960-luvulla – modernissa ajassa. Tässä postmodernissa ajassa mm. kuraattorihdistys määrittelee kuraattorityön koulun sosiaalityöksi, ja yleisin nimike n. 20 nimikkeen joukossa maailmalla on school social worker, koulun sosiaalityöntekijä. Koulukuraattori työskentelee käyttäytymistieteiden ja sosiaalitieteiden välimaastossa. Tarkastelenkin kuraattorityötä monitieteisenä ilmiönä lähinnä sosiaalityön, kasvatustieteen ja sosiologian viitekehyksistä ja pyrin tutkimuksessani vastaamaan edellä esittämäni kysymykseen, onko kuraattorin työ sosiaalityötä. Todettakoon, että kasvatustieteilijät eivät ole olleet yhtä halukkaita tai aktiivisia lähestymään postmodernin teemaa kuin sosiologit ja sosiaalityön tutkijat.

Kuraattorit kokevat tekevänsä ennen kaikkea sosiaalityötä, mutta he kokevat vahvasti olevansa myös kasvattajia. Keskeinen työn tavoite on oppilaan kasvun tukeminen päättötodistuksen saamiseksi ja yhteiskuntaan integroitumiseksi. Kuraattorityön tehtävänä on siis täydentää koulun perustehtävää. Oppilas on kuraattorityön keskiössä, ja kuraattori pyrkii tukemaan oppilaan kasvua koulun tavoitteiden mukaisesti mutta pääosin sosiaalityön koulutuksella, etiikalla ja menetelmillä. Kuraattorilla voidaanakin katsoa olevan kaksoisidentiteetti – sosiaalityöntekijän ja kasvattajan identiteetti. Hänellä on myös kaksoisfunktio; hänen pitää olla lojaali sekä koulujärjestelmälle että oppilaille ja heidän perheilleen.

Sosiaalipedagogiikka on monissa maissa ollut koulun sosiaalityön kasvualustana. Sosiaalipedagogiikka käsitetään kasvatus- ja yhteiskuntatieteiden välimaastoon sijoittuvaksi oppialaksi, joka soveltaa kasva-

tus- ja yhteiskuntatieteellistä tutkimusta. Siinä on yhdistyneenä sekä pedagogisuus että sosiaalisuus ja sisäänrakennettuna kuraattoreiden kaipaama yhteisöllisyys. Sosiaalipedagogi on Euroopassa traditionaalinen ammatti, joka on ollut olemassa ennen koulukuraattorityötä. Nykyään sosiaalityö ja sosiaalipedagogiikka ovat lisääntyvässä määrin sekoittuneet toisiinsa, ja mm. Saksassa termi koulun sosiaalityö sisältää elementtejä sekä sosiaalityöstä että sosiaalipedagogiikasta. Suomessa sosiaalipedagogiikka on vielä melko tuntematon alue, mutta saattaisi olla hyvin käyttökelpoinen pohja koulukuraattoreiden koulutuksessa.

Koulu on kuraattorin työmaa. Koulu on postmodernissa yhteiskunnassa kovien ristipaineiden alla. Se on saanut osakseen arvostelua sekä jälkeenjääneisyydestä että liiasta muutosvauhdista. Paradoksaalista Suomen koululaitoksessa on se, että meidän peruskoululaisemme menestyvät kansainvälisessä vertailussa hyvin lukemisessa, matematiikassa ja tiedollisissa tehtävissä, mutta he eivät pidä koulustaan eivätkä viihdy siellä yhtä hyvin kuin koululaiset muualla Euroopassa.

Koulussa kuraattori on yksi 23 eri ammattilaisesta, joilla ovat omat toimintakulttuurinsa. Koulun perinteisten ydinosajien, opettajien työssä on yksin tekemisen perinne ollut aina vahva – työ on yksilösuoritus. Kuraattori taas työskentelee laajan asiantuntijaverkoston kanssa. Olenkin tarkastellut tutkimuksessani koulukuraattorin toimintakulttuuria suhteessa koulun ydinosajiin ja tullut siihen tulokseen, että kuraattoreilla on myös ns. kaksoissijoittuminen. Kuraattori toimii ikään kuin välitilassa, postmodernin yhteiskunnan palveluammattissa moderniin kiinni jääneessä koulujärjestelmässä. Tämä on omiaan luomaan työhön paineita ja ristiriitoja, mutta ehkä se samalla tuo myös uusia innovaatioita.

Rakensin tutkimuksessani ”**Hirveesti tekijänsä näköistä**” **Koulukuraattorin työ peruskoulun yläluokilla** kuvaa koulukuraattorityön kehityksestä suomalaisessa yhteiskunnassa kehittävän työntutkimuksen viitekehysessä ja modernisaatioteorian kautta tulkittuna. Tutkimukseni on oma sovellukseni yhdistää kvalitatiivista ja kvantitatiivista tutkimusta perinteistä poiketen ja monitieteisessä viitekehysessä. Tutkimukseni

perustuu abduktiiviseen päättelyyn: se on teorian, aineiston kokoamisen ja muokkaamisen sekä analyysin dialektinen, yhtäaikainen prosessi. Tutkimukseni on hyvinvointivaltion ammattien tutkimusta ja tarjoaa näkökulman yhden hyvinvointivaltion naisvaltaisen ammatin kehittymiseen muuttuvassa yhteiskunnassa.

Kehittävän työntutkimuksen viitekehys tarjosi mahdollisuuden tutkia kuraattorin ammattia kokonaisvaltaisesti ja monitieteisesti. Se on Yrjö Engeströmin joukkoineen kehittämä toiminnan teoriaan perustuva monitieteinen lähestymistapa työn ja organisaatioiden tutkimiseen ja kehittämiseen. Se on osallistava tutkimusote, joka edellyttää tutkittavien organisaatioiden aktiivista panostusta. Minä kuitenkin sovellan mallia ulkopuolisena tutkijana tarkastellen koulukuraattorityötä suomalaisessa yhteiskunnassa ammattilaisten antamien tietojen ja mielipiteiden pohjalta, historiallisesti kehittyvänä, sisäisesti ristiriitaisena, toimijoiden luomana toimivana systeeminä. Tutkin kuraattorityön tarvetta, objektia, subjektia sekä välineitä ja menetelmiä. Minulle kehittävän työntutkimuksen malli on vain käsitemalli. Se on luuranko, johon liha pitää etsiä muualta. Se tarjoaa lähinnä analyttisiä välineitä aineiston käsittelyyn.

Kuten tutkimuksen nimikin jo sanoo, kuraattorin työ on ollut aina tekijänsä näköistä siitä lähtien, kun se alkoi Kotkassa ja Helsingissä vuonna 1966. Se on ollut myös paikkakunnan näköistä – siis suhteessa paikkakunnan palvelutarjontaan. Kuraattorityö on syntynyt kasvatuseurolatyön rinnalle avuksi lasten häiriökäyttäytymiseen. Tarve on edelleen sama, mutta nyt korostuu voimakkaasti myös oppilaiden motivoitumattomuus koulutyöhön. Yhteisöllisyyttä ja ennaltaehkäisevän työn merkitystä on korostettu koko ammatin olemassaolon ajan, mutta työ on silti painotunut oppilaskohtaiseen ja korjaavaan työhön. Menetelmät ovat n. 40 vuoden aikana monipuolistuneet, ja subjekti on yhä useammin yhteistoiminnallinen subjekti eli verkostoituminen on päivän teema.

Kuraattorin työ on vielä melko tuntematonta aluetta niin maallikoille kuin sosiaalialan ammattilaisillekin. Se on myös tutkimatonta aluetta niin meillä kuin muuallakin maailmassa. Aivan viime vuosina se

on alkanut kansainvälistyä ja etsiä yhteistä identiteettiä. Työn tutkimattomuus, poikkitieteellisyys ja työkokemukseni peruskoulun opettajana sekä aineyhdistelmäni yliopistossa saivat minut innostumaan koulukuraattorityön tutkimisesta. Tutkimus on ollut pioneerityötä, ja se on antanut tutkijalle kahdeksan haastattelun ja 107 kuraattorin laajan, paljon avoimia kysymyksiä sisältäneen kyselylomake-aineiston kautta monipuolisen kuvan koulukuraattorin työstä menneisyydessä ja tässä ajassa sekä visioita tulevast.